

Ina dumengia «fritgeivla» a Degen e Castrisch

L'organisaziun Fructus ha visitau la Surselva

DAD AUGUSTIN BEELI / ANR

■ Dumengia vargada ha l'associaziun svizra Fructus festivaü siu 30avel anniversari cun ina excursiun en Surselva. Peter Enz, il commember da suprastanza da quella, ha vuliu mussar als participonts dalla Bassa las riezias d'ina regiun fritgeivla. Ils 50 participonts dalla Bassa ein stai incantai dalla purschida. La dumengia-sera allas tschun han els priu cumiau dalla Surselva cun biaras e bunas impresziuns. Ina part dils participonts ha priu il tren en direcziun Cuera. Ella valischa zcontas regurdientschas d'ina regiun cun differents sciazis zuppai. Igl organisatur dalla dieta campestra respectiv viseta en Surselva ei staus satisfatgs ch'igl ei reussiu da mussar quels. Pils indigens eis ei motivaziun ed attestat ch'igl ei perdet da luvrar cun products da nischa. Sempel eis ei buca. Gliez han Ramona ed Edmund Caduff e Marionna Caduff da Degen mussau. Els han aviert questa primavera la stizun purila. Cheu vendan els denter auter products ord spina da grava. La dumengia-damaun han els menau ils participonts dall'excursiun sut Turatscha tier las caglias cullas coclas oranschas (mira scaffa). Igl ei caglias selvadias cun spinas e la raccolta ei tut auter ch'empereivla. El decuors dils onns ha Marionna Caduff denton sviluppau la moda da raccoltar ed elaborar ellas. Tschun chilos coclas dattan treis chilos suc. Quei suc raffinescha ella cun zucher en sirups e tuargias gustus.

Girada entuorn Castrisch

Silla via da retuorn a Degen ha il menader dall'excursiun plinavon mussau loghens nua ch'igl issiens crescha. Issiens senumna per tudestg «Wermuth», igl ei la plonta da basa pil vinars verd dil Giura. Quei «zerc-

Ils referents e hospitant, da seniester, davon: Robert Kruker, Marionna Caduff, Ramona ed Edmund Caduff, Peter Enz. Retscha davos: Gion Rudolf Caduff, Ernst Häny, Sep Benedetg Candinas, Franziska Oertli, meinagestiu Fructus.

FOTOS A. BEELI

lem» ei enconuschents pervia da sia consistenza da mieds psicoactivs. Ina surdosa sa caschunar effects secundars malempereivels. Perquei ei la produczion dil renomau «absinth» stada scumandada duront decennis el Giura svizzer. Oz producesch'ins pusppei dapertut la «Fée verte», la diala verda. Igl issiens lumnezian s'auda buca tier la produczion tradiziunala da nischa, probabel vegn quei era mai ad esser il cass.

Laura ha contribuü il success dalla viseta giubilara en Surselva. Il favugn ha mess la cuntrada lumneziana ella glisch

favureivla. Sin gentar ein ils participonts denton turnai dalla val ora e sefermai sil bein puril Isla a Castrisch. Las puras Irma Caveng e Käthi Stucki e lur squadra han surviu raviuls emplen cun péra tosta, silsuenter ina purziun capuns frestgs e sco dessert tschereschas bugnadas. Suententer il gentar han ils specialists da pomicultura ed adherents da sorts veglias fatg ina girada tras la cuntrada da Castrisch. G'emprem han els visitau il curtgin da nughèrs dad Ernst Häny. Avon dus onns ha plantau sul vitg 50 nughèrs. Els visitaders ed experts han saviu confirmar ch'ei setracti d'in implont unic ell'entira Svizra orientala. El futur duei quel furnir nuschs indigenas per la tuorta da nuschs grischuna. Oz vegn quella fatga cun nuschs importadas. En circa 15 onns savess la nuscha valer sco nischa marcanta. Finamira dad Ernst Häny eis ei denter auter da contribuir alla creaziun da valor ella regiun.

Reducziun marcanta da pumera

L'Uniun da pomicultura Surselva ei segidada cuagl organisatur Peter Enz enten nuar contacts, dar cussegl e porscher plattafuormas per la discussiun. Il suentermezi ei aunc singuls participonts indigens s'associ-

ai. Els sco ils dalla Bassa han profitau dad informaziuns unicas tier products indigens. «Buca selamentar, mobein far» ei la devisa dil horticultur Gion Rudolf Caduffe medemamein quella dil cuschinier da Valendau Matthias Althof. Omisdu han presentau – mintgin cun sia savida ed experientschas – las schanzas e pusseivladads dils frestgs indigens. In producescha pumera, l'auter elaborescha ils frestgs che quels portan. Negin che dubeta ch'ils products locals anflan adina pli gronda accoglientscha. Duront la girada han ils varga 50 participonts viu il curtgin da Castrisch cun malèrs, piers, zueschers. Ernst Häny ha mussau ad els sia nova torraria nua ch'el sa sechentar puma direct el liug.

Sin in dils posts cun biala vesta ella Foppa ha igl etnograf Robert Kruker da Dardin dau envesta ella historia dalla pomicultura sursilvana. Mo ina pintga sequenza ord sia presentaziun: Ina statistica agricola digl onn 1929 indichescha per la Surselva ina cefra da 5000 tschereschers. Oz eis ei empau dameins. 1951 dumbrav'ins egl entir cantun Grischun 286'000 pumera aulta, 1991 eri aunc 31'500. Ina reducziun massiva che muossa con fetg ch'ins ha piars il ligiom cun nutriment d'atgna produczion.

La spina da grava

Il bi num romontsch «spina da grava» enconuschan biars buc. Igl ei denton il vér num indigen per «Sanddorn» (lat. Hippophae rhamnoides). Ei setracta d'ina caglia ord la famiglia dils salischs. Tochen avon circa 60 onns valevan ella pil pievel sco plonta da tissi. Da generaziun tier generaziun vegneva quei adina dau vinavon, probabel pervia dils frestgs viv-oranschs. Semegliant valeva era la puma-caura, ils frestgs cotschens dil culeischen, sco tissi.

En Lumnezia ha pader Flurin Maisen entschiet a far enconuscent la spina da grava sco caglia cun frestgs nizzeivels e buns per la sanadad. Las pintgas coclas che creschan en troclas spessas vid romma cun fermas spinas cuntengnan fetg bia vitamin C. Igl ei ina plonta tut auter che da tissi. Ella secumpo na da glycosids, flavonoids, saponins, acids da fetg, minerals ed ulteriuras 13 vitaminas. La spina da grava crescha – sco quei ch'il num indichescha – en gravas e scarpas schetgas en loghens fetg sulelglivs. Igl ei ina plonta da piunier che vegn plantada oz en curtgins e parcs era sco caglia decorativa.

La spina da grava cun sias coclas oranschas

Sil bein da Gian ed Irma Caveng han ils participonts schau gustar in gentar genuin-sursilvan.

■ NOSSAS LECTURAS RAPPORTAN

Dunnas da Mustér sin viadi

■ Sco finizium d'ina bellezza stad sco ord il cudisch ha l'Uniun da dunnas Mustér gudiu in regal tut special per lur commembras. In magnet magic ha tratg nus al festival al lag da Thun per guder denter auter il renomau musical «Romeo & Julia». In toc che raquenta l'istoria denter odi e carezia cun ina finizium tragica senza il sperau «Happy End». 27 commembras han astgau guder ina fin d'jamna da buna e legra cumpignia. Giuven e pli passau han passentau communablamein bialas uras en harmonia accompignadas da bunas ed emperneivlas conversaziuns.

La sonda essan partidas cul manischunz d'auto da posta Armin Bundi en viers Meiringen/Haslital e visitau la cavorgia dall'Aara. La spassegiada atras la cavorgia grepusa e l'aua torrenta ei stada fetg impressiuonanta e caschunau tier beinenqualina mal il venter. Cheu ha alla fin da nossa tura in bien caffè ni té cun in cornet fatg beina a tgierp ed olma. Silsuenter havein cuntinuau nies viadi al

renomau museum sut tschiel aviert «Balenberg». Ins ha giu temps a libra disposiziun. Tgi ha visitau baghetgs el sectur dalla Svizra dil vest, tgi ella Svizra centrala/orientala, tgi el Tessin, tgi la Surselva bernesa e buc d'emblidar nossa carezada patria, il Grischun. Biaras da nus han schau encrescher e buca astgau munchentar da visitar il mulin da Medel (Furns). Cullas visetas d'in baghetg a l'auter ei il temps s'avanzau beinspert ed Armin ha menau nus viers Thun ed hotel emblidond da comunicar a nus ch'ei dat els marcaus sutpassadis per vegnir da l'autra vart dalla via. Aschia ein 27 dunnas sesentidas sco dacasa ed han traversau sin via directa la via plein traffic. Tgei maletg. Retratg las combras e beinspert arrivadas finas e bialas agl apero ed alla tscheina. Ei ha gustau prima. Schia, ed ussa eisi dad ir, il Romeo spetga gia vess sin nus dunschalas da Mustér. Suententer la produczion ha Romeo fatg reparter rosas per nus dunnas ed ei ha schizun dau duas per nies bien autist. Neve! Denton co

tegnan ins a frestg rosas entochen dumengia sera? Cheu ha ei dau ideas senza fin. Ein las rosas arrivadas a Mustér?

La notg ei passada, il bien solver magliaus ed il viadi cuntinuescha sil bastiment da Merligen alla staziun

Regurdientscha dil viadi dalla Uniun da dunnas da Mustér alla riva dil Lag da Thun. MAD

Beatenbucht a Beatenberg. La pendulara ha menau nus la finfinala sil Niederhorn (1950 m.s.m.). Leu havein gudiu in bien brunch musical. In highlight per entginas da nus ei segiramein stada la descensiuon cun aschinumna «Trotti-Bikes». Magnific. Aunc in foto-shooting e lu ha ei giu num prender cumiau e serender suls pass Grimsel, Furca ed Alpsu anavos en patria. Nus essan turnadas cun in sacados plein bunas impresziuns. In bi temps da buca emblidar e da laschar cuntinuar.

In cordial e resentiu engraziament a nossa organisatura Fabiana Candinas. Ti has fatg quei super e cun bien gust. Bravo.

Engraziel fetg era a nies chauffeur Armin che ha menau nus segir, allas suprastontas Christina Labas e Katrin Pally sco era a tuttas dunnas e commembras da noss'Uniun da dunnas Mustér.

La rosa flurescha vinavon!

Ursina Murer-Fatzer